

Asia: VN/2575/2021

Luonnos hallituksen esitykseksi oppilas- ja opiskelijahuoltolain, terveydenhuoltolain sekä korkeakouluopiskelijoiden opiskeluterveydenhuollosta annetun lain 6 §:n muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Vastaajataho:

Kunta

Kunnan ja hyvinvointialueen yhteistyön varmistaminen

1a) Hyvinvointialueen olisi esityksen mukaan yhdessä alueensa kuntien kanssa muodostettava *alueellinen opiskeluhuollon yhteistyöryhmä*. Onko ehdotus mielestänne tarkoituksenmukainen kunnan ja hyvinvointialueen yhteistyön varmistamiseksi?

Kyllä [Kyllä. Esitys alueellisesta opiskeluhuollon yhteistyöryhmästä on perusteltu ja kannatettava. Yhteistyöryhmän toimesta varmistetaan opiskeluhuollon yhdenmukaiset rakenteet ja toimintatavat sekä palveluiden yhdenvertainen saatavuus ja tasalaatuisuus. Alueellisen yhteistyöryhmän tavoitteellinen, kunnan ja hyvinvointialueen yhdessä ja yhteisymmärryksessä toteuttama toiminta tuottaa parhaimmillaan toimivan ja tu- loksellisen opiskeluhuollon yhdyspintatyön.]

1b) Millä taholla tulisi käsityksenne mukaan olla vastuu alueellisen opiskeluhuollon yhteistyöryhmän muodostamisesta?

Sovitaan alueellisesti [Opiskeluhuollon kokonaisuus on ensisijaisesti kunnan vastuulla ja koulutuksen järjestäjät vastaavat eri koulutusasteiden opetussuunnitelmien mukaisesta opiskeluhuollon toteutuksesta. Hyvinvointialueet tuottavat lakisääteiset opiskeluhoitopalvelut kuntiin. Opiskeluhuolto on ensisijaisesti ennaltaehkäisevää, yhteisöllistä, koko koulu- ja oppilaitosten henkilöstön vastuulla olevaa toimintaa myös jatkossa. Alueellinen yhteistyöryhmä toimii kunnan ja hyvinvointialueen yhdyspinnassa, jossa molemmilla osapuolilla on rooli, tehtävä ja vastuu. Koska opiskeluhuollon laaja kokonaisuus säilyy edelleen kunnalla, tulisi koulutuksen järjestäjällä olla selkeä ohjausvastuu kokonaisuuden koordinoinnista ja opetussuunnitelmien mukaisen opiskeluhoito-työn toteutumisesta kaikilla koulutusasteilla.]

2) Kunnan tai useamman kunnan yhdessä tulisi laatia opiskeluhuollon toteuttamiseksi *kunnan opiskeluhuoltosuunnitelma*, joka liitettäisiin lastensuojelulain (417/2007) 12 §:n mukaiseen kunnan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan. Onko esitys mielestänne tarkoituksenmukainen?

Kyllä [Suunnitelman liittäminen osaksi lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaa on perusteltua. Suunnitelmassa on mahdollista hahmottaa opiskeluhuolto kokonaisuutena tämänhetkisen koulu- ja oppilaitoskohtaisen opiskeluhuoltosuunnitelman ohella. Suunnitelmassa on mahdollista tavoittaa rakenteet, asiakirjat, tavoitteet ja toimenpiteet niin yhteisöllisen kuin myös hyvinvointialueilta tuotettavan yksilökohtaisen työn osalta. Suunnitelmassa on ennen kaikkea mahdollista nostaa esille opiskeluhuollon ennalta ehkäisevä yhteisöllinen työn luonne, painopiste ja vastuu osana lasten ja nuorten monialaista hyvinvointitehtävää sen kaikille toteuttajaosapuolille yhtäläisesti. Kuntakohtaisen opiskeluhuoltosuunnitelman laadintaa tukee parhaiten valtakunnallinen ohjeistus nykyisen oppilaitoskohtaisen suunnitelman tapaan. Esityksessä ei ole lainkaan mainintaa eikä esityksessä osoiteta viittausta kuntakohtaisen opiskeluhuolto-suunnitelman yhteydestä kuntakohtaiseen opetussuunnitelman opiskeluhuoltoon koskeviin lukuihin. Miten kuntakohtainen opiskeluhuoltosuunnitelma ja kuntakohtainen kaikkien eri koulutusasteiden OPS-perusteiden opiskeluhuoltokokonaisuus linkittyvät toisiinsa toimintaa ohjaavina asiakirjoina?]

3) Hyvinvointialueella tulisi olla *alueellinen opiskeluhuoltosuunnitelma*. Se valmisteltaisiin alueellisessa opiskeluhuollon yhteistyöryhmässä ja hyväksyttäisiin hyvinvointialueen aluevaltuustossa. Alueellinen opiskeluhuoltosuunnitelma liitettäisiin lastensuojelulain 12 §:ssä tarkoitettuun alueelliseen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan. Huomioitanne esityksestä?

Alueellinen opiskeluhuoltosuunnitelma tukee yhdenmukaisten opiskeluhuoltokäytänteiden toteutumista ja näin osaltaan vahvistaa lakisääteisen toiminnan yhä tasavertaisempaa toteutumista koko hyvinvointialueella. Alueellinen opiskeluhuoltosuunnitelma luo pohjan yhdyspinnassa suunnitellulle, tavoitteelliselle ja monialaisesti toteutettavalle opiskeluhuoltotyölle. On yksi konkreettinen työkalu opiskeluhuollon yhdyspinta-työssä ja sitouttaa kunnan, eri koulutuksen järjestäjät ja hyvinvointialueiden edustajat yhteiseen työskentelyyn, sen ohjaukseen, seurantaan ja arviointiin.

4) Mikäli esitys ei mielestänne riittävästi huomioi erilaisia opetuksen ja koulutuksen järjestäjiä, kuten esimerkiksi ne, jotka toimivat useamman kunnan alueella tai yksityiset koulutuksen järjestäjät, millä tavoin muuttaisitte esitystä?

Opiskeluhuollon lakisääteiden toteutus kokonaisuutena sekä opiskelijan oikeus opiskeluhuoltopalveluihin on riippumatonta koulutuksen järjestäjästä tai opiskelijan kotipaikkakunnasta. Tämä oikeutus säilyy jatkosakin muuttumattomana.

Em. eri koulutuksen järjestäjiä koskevaan yhdenvertaiseen veloitukseen opiskeluhuollon lainmukaisesta toteutuksesta, vastuusta ja roolista hallituksen esityksessä ei ole tarvetta ottaa kantaa asiaan järjestäjäkohtaisesti. Sen sijaan lakiuudistuksen (myös oppivelvollisuuslain) myötä kunnissa on uusi tilanne eri koulutuksen järjestäjien kesken, mikä vaatii yhteistyörakenteiden tarkistamista ja tarvittaessa uudistamista opiskelu-huollon toimivan kokonaisuuden varmistamiseksi ja koordinoimiseksi.

5) Hyvinvointialue järjestää opiskeluhoitopalvelut 1.1.2023 alkaen. Näettekö, että opetuksen tai koulutuksen järjestäjällä on yhdessä hyvinvointialueen kanssa edellytykset huolehtia oppilas- ja opiskelijahuoltolain 9 §:n mukaisesti siitä, että opiskeluhoollosta muodostuu toimiva ja yhtenäinen kokonaisuus?

Huomioitanne [Toteutumisen edellytyksenä on perusteellinen ja riittävän yksityiskohtainen valmistelutyö erityisesti yhdys-pintaa koskien: rakenteet, työ- ja vastuunjako, toimijat toimenkuvineen, toimintatavat ja tiedonkulku. Kou-lutuksen järjestäjän aloitteellinen, aktiivinen ja vastuullinen rooli ja oikeutus on varmistettava opiskeluhoollon kokonaisuuden toteutuksessa. Opiskeluhoollon painopisteiden ja työn tosiasiallinen luonne erotuksena sosiaali- ja terveydenhuollon toiminnasta on tunnistettava ja tunnustettava.]

Opiskeluhoollon yksilökohtaisen työn kirjaaminen, rekisterinpito ja tietosuoja

6) Esityksessä täsmennetään opiskeluhoollon kirjaamiseen, rekisteröintiin ja tietojen salassapitoon liittyviä oppilas- ja opiskelijahuoltolain säännöksiä. Huomioitanne esityksestä?

Eri koulutusasteita koskevat opiskeluhoollon yksittäistä opiskelijaa koskevat opiskeluhoitokertomukset pysyvät opetuksen ja koulutuksen järjestäjien vastuulla. Linjaus, että opiskeluhoitokertomukseen kirjataan jatkossa vain välttämätön tieto täsmentää nykyistä käytäntöä ja tuo yhdenmukaisuutta nykyisiin vaihtele-viin ja epäselviin käytäntöihin. Opiskelijoita koskevan tietosuojan turvaamiseksi valtakunnallinen kirjaamis-käytänteitä koskeva yksityiskohtaisempi ohjaus olisi kuitenkin tarpeellinen ja perusteltua. Käytäntö on osoittanut, että em. tietosuojaan koskevat opiskeluhoollon kysymykset, kirjaamisvelvoitteet ja kirjaamis-käytätneet ovat säilyneet edelleen vieraina ja epätietoisuutta herättävinä opetus- ja koulutushenkilöstölle.

Yhteydenotto opiskeluhoitopalveluihin opiskelijan nimenomaiseen suostumukseen perustuen on opiskelijoiden oikeus- ja tietosuojaturvan näkökulmasta ehdottoman perusteltua. On mahdollista, että muutok-sesta seuraa vapaaehtoiisiin palveluihin ohjautumisen hidastumista, kenties esteitä, mutta em. käytänne vahvistaa vallitsevan lainsäädännön mukaista toimintaa.

Psykologien ja kuraattoreiden asiakas- ja potilastietojärjestelmiä koskevan uudistuksen tulee pystyä huomioimaan opiskeluhoitotyön tehtävät riittävät yksityiskohtaisesti ja laaja-alaisesti. Mm. yhteisöllinen opiskeluhoito kuuluu opiskeluhoitopalveluja toteuttavan henkilöstön työtehtäviin, ja järjestelmien tulee mahdollistaa tämä työn kirjaaminen ja tilastointi. Työn vaikuttavuuden arvioinnin kannalta on tärkeää, että käytössä oleva tietojärjestelmä tunnistaa sen, että yksilöasiakkuudessakin opiskelija voi tulla autetuksi yhteisöllisten työmuotojen tasolla. Asiakastietojärjestelmien kehittäminen työntekijöiden ja asiakkaiden kannalta toimivaksi ja työn sisällön asianmukaisesti kuvaavaksi edellyttää pitkäjänteistä kehittämistyötä järjestelmäasiantuntijoiden ja substanssiosaajien kesken.

Sähköinen tiedonsiirto eri tietojärjestelmien välillä täytyy jatkossa olla mahdollista.

7) Miten arvioisitte esitysluonnosta tietosuojasääntelyn näkökulmasta?

Ks. kysymys 6

8) Opiskeluhuollon siirtyessä hyvinvointialueelle tulee myös opiskeluhuollon psykologien ja kuraattorien kirjaamat asiakastiedot tallentaa valtakunnallisiin tietojärjestelmäpalveluihin eli Kanta-palveluihin. Kanta-palveluihin liittymisen määräaajoista säädetään laissa sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä. Psykologien tietojen tallentaminen tulisi aloittaa heti hyvinvointialueiden aloittaessa. Sosiaalihuollon ja kuraattorien liittymisvelvoitteen määräaika on 1.9.2024. Arvioitko tarvittavien muutosten olevan mahdollisia näiden määräaikojen puitteissa?

Muita huomioitane [Aikatauluun vaikuttaa merkittävästi, se mikä asiakas- ja potilastietojärjestelmä tulee hyvinvointialueella käyttöön. Mikäli tietojärjestelmä edellyttää laajasti kehittämistyötä opiskeluhuoltopalvelujen henkilöstölle (kuraattorit, psykologit, kouluterveydenhoitajat ja -lääkärit) opiskeluhuollon tehtävät huomioiden, aikataulu vaikuttaa tiukalta. Lisäksi sama aikataulu ammattiryhmien osalta toisi yhdenmukaisuutta heti toiminnan alkumetreiltä lähtien.]

Muut huomiot esityksestä

9) Oppilas- ja opiskelijahuoltolain 16 §:n mukaan oppilaitoksen työntekijän tulee olla yhteydessä opiskeluhuollon psykologiin tai kuraattoriin, jos oppilaitoksen tai opiskeluhuollon työntekijä arvioi opiskelijan tarvitsevan opiskeluhuollon psykologi- tai kuraattoripalveluja. Esityksessä ehdotetaan, että yhteydenotto opiskeluhuoltopalveluihin koskisi psykologin ja kuraattorin palveluiden lisäksi myös koulu- ja opiskeluterveydenhuollon lääkärin ja terveydenhoitajan palveluja. Yhteydenotto tapahtuisi jatkossa yhteisymmärryksessä oppilaan tai opiskelijan kanssa. Huomioitane esityksestä?

Ehdotus, että yhteydenotto opiskeluhuollon palveluihin sisältäisi jatkossa vaihtoehtona myös kouluterveydenhoitaja ja -lääkärin on erityisen kannatettava ja tarpeellinen. Lakimuutos selkeyttää ja kirkastaa kaikille eri osapuolille merkittävästi erityisesti tilanteita, joissa sairaanhoitoa ja erikoissairaanhoidon palveluja tarvitseva lapsi tai nuori on ohjautunut terveydenhuollon sijaan opiskeluhuollon kuraattori- tai psykologipalveluihin. Opiskelijan itsemääräämisoikeuden toteutumisen turvaamiseksi yhtä lailla perusteltua on se, että yhteydenoton tulisi perustua opiskelijan nimenomaiseen suostumukseen. Opettajilla säilyy jatkossakin mahdollisuus konsultoida (nimettömästi) opiskeluhuoltopalvelujen henkilöstöä, mikä pitää kynnyksen matalana ja toisaalta tarjoaa asiantuntijakonsultaatiota yhdenottojen ja yhteistyön oikea-aikaiseen auttamiseen ja vuorovaikutuksen ylläpitoon. Myös jatkossa on kaikkien toimijoiden yhteinen tehtävä varmistaa, ettei huoli jää piiloon eikä kukaan opiskelija jää tarvitsemansa avun ja tuen piiristä pois.

10) Hyvinvointialue järjestää 1.1.2023 alkaen opiskeluhuollon psykologi- ja kuraattoripalvelut, kouluterveydenhuollon sekä lukioden ja ammatillisen koulutuksen opiskeluterveydenhuollon. Voimassa olevan oppilas- ja opiskelijahuoltolain 24 §:n mukaan Terveiden ja hyvinvoinnin laitos ohjaa ja kehittää yhteistyössä Opetushallituksen kanssa edellä mainittuja palveluja. Esityksen mukaan Opetushallitus ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitos ohjaisivat ja kehittäisivät yhdessä yhteisöllistä opiskeluhoitoa ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksella olisi päävastuu edellä mainittujen hyvinvointialueen järjestämistä vastaavien palvelujen ohjauksesta ja kehittämisestä. Pidätkö esityksen mukaista ohjaus- ja kehittämisvastuun muutosta tarkoituksenmukaisena vai tulisiko Opetushallituksen ohjaus- ja kehittämisrooli säilyttää nykyisellään?

Ei, ohjaus- ja kehittämisvastuut tulee säilyttää nykyisellään [Opiskeluhuollon pääasiallinen tehtävä on ennalta ehkäisevä yhteisöllinen työ, ja tämä opiskeluhuollon pääpaino on pysynyt

muuttumattomana myös uudistuksen alla olevassa lainsäädännössä. Laissa määritelty lasten ja nuorten terveyttä ja hyvivointia edistävä ja ongelmia ehkäisevä työ kuuluu muun koulu- ja oppilaitoshenkilöstön ohella myös opiskeluhuoltopalveluja tuottavien kouluterveydenhoitajien, kuraattoreiden ja psykologien tehtäviin ja työn ensisijaisuuteen. Yhteisöllinen, ja myös yksilökohtainen, opiskeluhuolto tapahtuu vahvasti kiinni koulu- ja oppilaitosarjessa. Ohjaus- ja kehittämisvastuussa olevan tulee tuntee työympäristö ja viitekehys, missä opiskeluhuollon kokonaisuus käytännössä toteutetaan. Opetushallituksella tulee olla jatkossakin näkyvä rooli ohjaus- ja kehittämisvastuusta yhdessä terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen kanssa, kuten se on ollut koko suomalaisen opiskeluhuoltohistorian ajan. Opiskeluhuoltopalvelujen määrätietoinen suuntaaminen yhteisölliseen ja rakenteelliseen työhön lain hengen mukaisesti edistää työpanoksen oikea-aikaista ja vaikuttavampaa hyödyntämistä koulun arjessa. Myös opiskeluhuoltopalvelujen ohjaus edellyttää monialaista osaamista pedagogiikan ja koulutusjärjestelmän osalta sosiaalihuoltolain alaisen toiminnan tuntemuksen rinnalla. Opetushallituksen ohjausroolin kavetessa on vaarana, että opiskeluhuollossa palataan takaisin yksilökeskeiseen työorientaatioon ja ongelma- ja sairauskeskeiseen ajattelu-tapaan. Opetushallituksen rooli, ohjaus- ja kehittämisvastuu opetussuunnitelman mukaisen opiskeluhuollon toteuttamisessa tulee varmistaa, kuten tähän asti.]

11) Mahdolliset muut huomionne esitysluonnoksesta?

Kuntakohtainen opiskeluhuoltosuunnitelma on kunnille uusi tehtävä, josta syystä se täytyy ohjeistaa valtakunnallisella tasolla Opetushallituksen toimesta. Miten kuntakohtainen suunnitelma linkittyy nykyiseen opetussuunnitelmaperusteiseen oppilaitoskohtaiseen opiskeluhuoltosuunnitelmaan, sen rakenteeseen ja sisältöihin? Miten linkittyy eri koulutusasteiden opetussuunnitelmien mukaisiin kuntakohtaisiin linjauksiin? Kuntakohtaisen opiskeluhuoltosuunnitelman ops-yhteydet jäävät kokonaan avaamatta hallituksen esityksestä..

HE pitää sisällään uusia suunnitelma-asiakirjoja, nämä kaikki on ohjeistettava riittävän tarkasti valtakunnallisesti.

Eri koulutusasteiden ominaispiirteet, tarpeet ja todellisuus tulee hallituksen esityksessä (niin tässä kuin aiemmissa OH lainsäädäntöön sisältyvissä esityksissä) hyvin niukasti esille. Esiopetuksessa toteuttava opiskeluhuolto poikkeaa merkittävästi osin 2. asteen päättövaiheessa olevien opiskelijoiden tarpeista ja psyko-sosiaalisen tuen toteuttamisesta. Päiväkotiyhteisö tarjoaa täysin erilaisen työympäristön yhteisöllisen opiskeluhuollon toteutukseen kuin 2. asteen lukio- tai ammattioppilaitosyhteisö.

Yhdyspintatyöskentelyn osalta kunnan, eri koulutuksen järjestäjien ja hyvinvointialueiden edustajien on määriteltävä yksiselitteisesti toimihenkilö / toimijataho, jonka vastuulla yhteistyön toteuttaminen ja koordinointi ensisijaisesti on.

Hellsten Susanna
Oulun kaupunki - Sivistys- ja kulttuuripalvelut